

Перехід права власності: чи справді права переходять саме на корпоративні права

№28, 30 липня 2020

Станіслав Родіонов,
юрист
Redcliffe Partners

Головна стаття

Основні принципи організації безпеки підприємства

Компетентна думка

Перехід права власності на корпоративні права

Можливості антирейдерського захисту

Як не стати жертвою корпоративного шахрайства: рекомендації для бізнесу

Корпоративне шахрайство: превентивні заходи

Організація системи комплаєнса в компанії

Право власності на корпоративні права – які в рейдерів варіанти?

Бізнес vs аудит

Корпоративна політика у сфері комплаєнса

Актуально

Договір купівлі-продажу корпоративних прав

Спочатку з'ясуємо термінологію.

У ч. 1 ст. 167 Господарського кодексу України корпоративні права визначено як права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності, передбачені законом і статутними документами.

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 2 Закону України "Про акціонерні товариства" корпоративні права – це сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які впливають із права власності на акції.

Частиною 1 ст. 21 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" (далі – Закон про ТОВ) передбачено, що учасник товариства має право відчужити свою частку (частину частки) у статутному капіталі товариства оплатно чи безоплатно іншим учасникам товариства або третім особам.

З огляду на зазначене вище можна зробити висновок, що оборотоздатним об'єктом права власності є саме частка в статутному капіталі товариства (частка) або акція. Корпоративні права можна розглядати як набір правомочностей, які впливають із права власності на частки (акції) та зафіксовані в законі або статуті.

Такий підхід відображено й у практиці Верховного Суду (див., наприклад, постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду (i) від 13.11.2018 р. у справі № 910/605/18 та (ii) від 24.10.2018 р. у справі № 911/3773/17).

Отже, вважаємо, що доцільно вести мову про (i) перехід права власності на частки (акції) та (ii) момент, з якого особа стає учасником товариства.

З огляду на те що товариство з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) є найпопулярнішою формою ведення бізнесу в Україні, зосередимо увагу на вказаних вище питаннях саме в контексті цієї організаційно-правової форми.

Договірне передання частки

Цивільним кодексом України визначено договори й інші правочини однією з підстав виникнення цивільних прав та обов'язків. Укладення договору є, напевно, найпоширенішою підставою для змін у складі учасників ТОВ або перерозподілу часток.

За загальним правилом право власності в набувача майна за договором виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом.

Частка є специфічним об'єктом права власності з огляду на її нематеріальну форму. Фізично частку не може бути передано. Водночас таке передання можна оформити на папері, наприклад актом приймання-передавання, що обумовлювало б настання відповідних правових наслідків.

Ба більше, після набрання чинності [Законом про ТОВ](#) акт приймання-передавання частки в обов'язковому порядку оформлюють у разі договірною передання прав на частку для подальшої державної реєстрації змін у складі учасників. Саме тому прив'язка переходу права власності до передання частки цілком узгоджується із чинною практикою документального оформлення відповідних правовідносин.

Водночас у судовій практиці сформувався дещо відмінний підхід до визначення моменту переходу права власності на частку.

У 2016 році Вищий господарський суд України закріпив позицію про те, що право власності на частку в статутному капіталі ТОВ у третьої особи виникає з моменту укладення договору. Для обґрунтування такого висновку суд застосував за аналогією правила, які застосовують для переходу прав на частку у спільній частковій власності. Аналогічного підходу наразі дотримується й Верховний Суд (див., наприклад, судові рішення, зазначені вище).

Варто звернути увагу й на те, що за відсутності в законодавстві імперативної норми про момент переходу права власності на частку сторони договору мають право на власний розсуд визначити цей момент. Якщо немає такого волевиявлення сторін, діятиме правило про перехід права власності з моменту укладення договору.

Інші підстави та державна реєстрація

Договори та правочини є не єдиною підставою для переходу права власності на частку.

Так, питання про право власності на частку може бути вирішено в судовому порядку. У такому разі право власності переходить у момент набрання законної сили судовим рішенням про стягнення (витребування з володіння) з відповідача частки (частини частки).

У разі ж спадкування частки [Закон про ТОВ](#) не вимагає будь-якого визнання та/або погодження цього факту учасниками товариства. А тому підставою для переходу права власності має бути визнано факт прийняття спадщини в установленому законом порядку.

Варто звернути увагу й на те, що цілком обґрунтовано факту державної реєстрації не надають жодного правостановлюючого значення ані в разі договірною передання частки, ані в разі набуття її на інших підставах.

За законом державна реєстрація є офіційним визнанням шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених законом. Із зазначеного можна зробити висновок, що внесення записів до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (далі – ЄДР) виконує лише функцію офіційного засвідчення юридичних фактів, зокрема, про перехід прав на частку й пов'язану із цим зміну складу учасників ТОВ.

Безумовно, на практиці відомостям із ЄДР надають вирішального значення в разі відносин із будь-якими третіми особами. Це пов'язано з тим, що відомості, що підлягають внесенню до ЄДР, можна

використати в спорі з третьою особою тоді, коли (i) їх унесено до Реєстру або (ii) третя особа знала чи могла знати ці відомості.

Проте само собою вчинення реєстраційних дій не потрібно розглядати як юридичний факт, який приводить до виникнення права власності на частку.

Від власника до учасника

Набуваючи право власності на частку, особа не зацікавлена в тому, щоб просто зафіксувати таке право за собою. Критично важливою є практична можливість особи брати участь в управлінні товариством, впливати на напрями розвитку компанії і, як наслідок, одержувати позитивний фінансовий результат.

Саме тому важливо також визначити момент, з якого особа може реалізовувати свої права учасника ТОВ.

Відповідно до судової практики, сформованої до набрання чинності [Законом про ТОВ](#), автоматичне набуття статусу учасника товариства у зв'язку з набуттям третьою особою права власності на частку в статутному капіталі не відбувається – набуття права власності на частку надає третій особі право на вступ до ТОВ. Право ж безпосередньої участі в ТОВ третя особа набуває тільки з моменту вступу до товариства, що має бути підтверджено відповідним рішенням загальних зборів учасників товариства.

Такий підхід обґрунтовано тим, що (i) право участі в ТОВ є особистим немайновим правом; (ii) у статуті ТОВ обов'язково мали міститися відомості про склад учасників; та (iii) для державної реєстрації змін у складі учасників ТОВ необхідно було вносити зміни до статуту й подавати відповідне рішення загальних зборів учасників.

З ухваленням [Закону про ТОВ](#) було нівельовано вплив учасників товариства на оформлення прав особи на частку: немає законодавчої вимоги про визначення складу засновників у статуті ТОВ, а заявником для державної реєстрації змін у складі учасників є особа, яка придбала частку (у разі договірної передання прав на частку), спадкоємець (у разі спадкування) або позивач (у разі набуття права власності на частку в судовому порядку).

Нині в разі договірного переходу права власності на частку заявниками мають бути одночасно відчужувач і набувач. Проте це не змінює того факту, що інші учасники товариства не є активними учасниками правовідносин, пов'язаних із переходом прав на частки.

Зважаючи на такі зміни в законодавстві, а також на той факт, що "носієм" корпоративних прав визнають власника частки, можна зробити висновок, що статусу учасника особа набуває одночасно з набуттям права власності на частку, а механізм вступу до товариства більше не застосовують.

Проте чи в усіх випадках особа може розраховувати на абсолютне визнання її учасником товариства всіма заінтересованими особами та практичну реалізацію своїх корпоративних прав, спираючись лише на юридичне набуття права власності на частку?

ЄДР стане в пригоді

Як було зазначено вище, у відносинах із третіми особами набувач права власності на частку має право посилатися на відомості, що підлягають внесенню до ЄДР, після внесення таких відомостей або в разі, якщо про такі відомості відомо (або має бути відомо) таким третім особам.

Отже, придбавши частку в одного з кількох учасників ТОВ, особа може розраховувати на визнання її учасником товариства, якщо таким іншим учасникам відомо про відчуження частки. Це можливо, наприклад, у ситуації, коли в процесі відчуження частки інші учасники відмовилися від свого переважного права на придбання частки. За таких умов теоретично можна припустити, що нового учасника можуть допустити до управління товариством до внесення відповідних змін до ЄДР.

В інших ситуаціях, коли учасники можуть обґрунтовано довести, що їм було невідомо про перехід права власності на частку до іншої особи, вони можуть цілком законно посилатися на відсутність

відомостей у ЄДР про нового учасника як на підставу для недопущення учасника до управління товариством.

Диявол криється в деталях... статуту

Незважаючи на те що законодавство не вимагає визначати склад учасників у статуті ТОВ, відповідні положення зберігаються в багатьох чинних статутних документах компаній. Не є винятком і статuti, приведені у відповідність до [Закону про ТОВ](#).

Попри те що за новою концепцією законодавства про ТОВ першоджерелом відомостей про учасників ТОВ для третіх осіб має бути ЄДР, у таких ситуаціях виникає необхідність у внесенні змін до статуту для відображення актуального складу учасників. Таку необхідність обумовлено тим, що оновлену редакцію статуту можуть вимагати для подання суб'єкти, які беруть певним чином участь у поточній діяльності ТОВ. Наприклад, банки під час обслуговування рахунків компанії.

Тут новому учаснику необхідно зважати й на те, які вимоги сформульовано в статуті ТОВ до кількості голосів учасників, що є необхідною для ухвалення подібного рішення. Можливі ситуації, коли учасники ТОВ блокуватимуть рішення з питань оновлення статуту, а новому власнику частки буде недостатньо голосів для самостійного ухвалення рішення з огляду на розмір його частки.

Ці питання варто проаналізувати щодо можливості ухвалення рішень також з інших питань діяльності товариства в процесі підготовки до придбання частки.

Варто звернути увагу й на те, що в п. 3 ч. 5 ст. 11 [Закону про ТОВ](#) передбачено, що статут ТОВ може визначати порядок вступу до товариства та виходу з нього. Зазвичай у нових редакціях статутів, що приведені у відповідність до [Закону про ТОВ](#), указують, що вступ до товариства відбувається, зокрема, шляхом набуття права власності на частку. У Законі про ТОВ термін "вступ" використовують лише щодо спадкування частки. Проте, зважаючи на загальну диспозитивність нового регулювання діяльності ТОВ, учасники можуть прописати додаткові вимоги, виконання яких буде необхідним для набуття новим власником частки статусу учасника. Законність таких додаткових вимог можна поставити під сумнів (з огляду на доволі очевидну формулу, де "власник частки" = "носій корпоративних прав" = "учасник"), але щодо цього потрібно дочекатися появи актуальної судової практики.

Висновок

Об'єктом права власності є частка в статутному капіталі ТОВ, а не корпоративні права. Наявність в особи корпоративних прав залежить від наявності права власності на частку.

У законодавстві немає імперативної норми, яка визначала б момент переходу права власності на частку. Актуальна судова практика засвідчує, що таким моментом є укладення договору, якщо немає застереження про інше в самому договорі.

Сторони договору можуть на власний розсуд визначити момент переходу права власності на частку. На практиці трапляються положення про перехід права власності на частку після проведення розрахунків за відповідним договором або після внесення відповідних змін до ЄДР (хоча за замовчуванням вчинення реєстраційних дій не має розглядатися як юридичний факт, який обумовлює виникнення права власності на частку).

Моментом переходу права власності на частку також може бути настання інших юридичних фактів (наприклад, набрання рішенням суду законної сили або прийняття спадщини).

З огляду на законодавчі положення можна зробити висновок, що особа стає учасником ТОВ, а отже може реалізовувати свої корпоративні права, з моменту набуття права власності на частку. Водночас із практичного погляду гарантією відсутності будь-яких заперечень на участь нового власника частки в управлінні товариством слугуватиме внесення відповідних змін до відомостей ЄДР.

Статут товариства може визначити додаткові вимоги для вступу особи до товариства та набуття нею статусу учасника, у тому числі в разі набуття прав на частку на підставі договору.

У разі придбання частки в розмірі меншому, ніж 100 % статутного капіталу ТОВ, новому власнику частки критично важливо ознайомитися з положеннями статуту про порядок ухвалення рішень

загальними зборами товариства. Це необхідно для розуміння того, чи зможе новий учасник, залежно від розміру частки, яку він придбаває, самостійно (i) оновити статут для відображення актуального складу учасників (якщо відповідні положення містяться в статуті) та (ii) ухвалювати рішення з питань діяльності товариства в разі опору з боку інших учасників.

Саме тому варто відповідально поставитися до підготовки транзакційних документів у процесі придбання часток у ТОВ.

© ТОВ "ІАЦ "ЛІГА", ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2020

У разі цитування або іншого використання матеріалів, розміщених у цьому продукті ЛІГА:ЗАКОН, посилання на ЛІГА:ЗАКОН обов'язкове. Повне або часткове відтворення чи тиражування будь-яким способом цих матеріалів без письмового дозволу ТОВ "ЛІГА ЗАКОН" заборонено.

© ТОВ "Інформаційно-аналітичний центр "ЛІГА", 2020

© ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2020